

ҚИЗЛАРДА ГЕПАТИТНИНГ ҲАЙЗ ЦИКЛИГА ТАЪСИРИ.

Орипова Мафтуна Тохир қизи

Тошкент Педиатрия Тиббиёт Инститuti “Болалар ва ўсмир қизлар гинекологияси 3 курс магистратура талабаси

Зокирходжаева Дилдора Асраловна

Илмий раҳбар: т.ф.н., доцент

Рузийева Нодира Хакимовна

ТошПТИ Акушерлик ва Геникалогия,

болалар Геникалогияси кафедраси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7805742>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25- mart 2023 yil

Ma'qullandi: 28-mart 2023 yil

Nashr qilindi: 06-april 2023 yil

KEY WORDS

гепатит, репродуктив
tizim, туғиш,
ҳомиладорлик, лактация,
ҳомила, янги туғилган
чақалоқ,

ABSTRACT

Мақолада вирусли гепатитнинг ривожланишининг препубесцент ва пубертал даврларида қизларнинг ҳайз даврига салбий таъсир қилиш механизмлари ҳақида қисқача маълумот берилган. Гепатитда гормонал мувозанат, оқсил, ёғ ва углевод алмашувининг бузилиши нафақат репродуктив функциянинг ривожланишига, балки ҳомиладорлик, лактация ва ҳомила ва янги туғилган чақалоқнинг шаклланиши ва ривожланишига салбий таъсир кўрсатиши кўрсатилган.

Барча давом этаётган терапевтик ва профилактика чораларига қарамай, экологик бузилишлар фонида узоқ муддатли курс характерига ега бўлган ва кўпинча сурункали жигар етишмовчилигига олиб келадиган вирусли гепатит билан касалланиш ҳали ҳам юқори. Кундалик ҳаётда, саноатда ва қишлоқ хўжалигида ишлатиладиган токсик маҳсулотлардан ташқари, бунга жигарда метаболизмга учраган турли хил дориларни мантиқсиз ишлатиш ёрдам беради. Буларнинг барчаси, умуман олганда, сурункали жигар касалликлари частотасининг аста-секин ўсишига олиб келади. Жигарнинг ўзига хос кенг функционал хусусиятлари бу органга нафақат гепатологлар ва юқумли касалликлар бўйича мутахассислар, балки тиббиёт ва биологиянинг бошқа клиник ва назарий соҳалари мутахассислари томонидан ҳам тинимсиз қизиқиш уйғотади. Мавжуд фактик material жигарни тананинг Марказий метаболик тизими деб ҳисоблаш ва уни мия ва эндокрин тизим билан бир қаторда етакчи integral органларга боғлаш имконини беради. Жигар, мия каби, маълумотни қабул қилиш, қайта ишлаш, сақлаш ва узатиш марказидир. Метаболизм ва энергияни тизимли мослаштириш органи сифатида жигарнинг интеграл фаолияти сезиларли даражада бир қатор ташқи ва ички омилларга боғлиқ. Буларга озиқ-овқат миқдори ва сифати, мушак ва асабий фаолият даражаси ва стрессли вазиятлар киради. Шу билан бирга, гормонлар жигарнинг турли функцияларини тизимли тартибга солиш ва ўз-ўзини бошқаришда асосий физиологик аҳамиятга ега. Умумий метаболик, адаптив таъсир гормонлари, биринчи навбатда глюкокортикоидлар, соматотропин ва пролактин, insulin, қалқонсимон гормонлар, тегишли хужайра рецепторлари орқали жигар хужайраларидаги кўплаб ферментатив жараёнларга кучли адаптив таъсир кўрсатади. Интеграл орган бўлиб, жигар ҳам

адаптив, ҳам репродуктив жараёнларни мувофиқлаштиради. Бу орган кўпайиш жараёнида муҳим координатор, шунингдек, кўпайиш жараёнининг эндокрин компонентининг турли бўғинларига "жойлаштирилган" трофик материаллар етказиб берувчи сифатида мақсадли иштирок этади. Ушбу функцияни амалга оширишда жигарнинг роли жинсий гормонлар биодинамикасининг энг муҳим жиҳатларини таъминлашдан иборат: уларнинг метаболизи, қон плазмасида махсус боғловчи гормонлар транспорт оқсилларини ишлаб чиқариш, холестерин синтези ва унинг таркибидаги секреция. жинсий безлар томонидан асосий бошланғич сифатида фойдаланиш учун липопротеинлар жинсий стероидлар биосинтезининг бош кўринишидир. Репродуктив тизимнинг эндокрин алоқаси функциясини тартибга солиш учун жигарнинг Марказий метаболик тизим сифатида аҳамияти асосан гипоталамус-гипофиз тизимининг унинг фаолиятидаги иштирокига тенг деб ҳисоблаш учун етарли асослар мавжуд. Аммо жигар касалликларида, хусусан гепатитда генетик жиҳатдан аниқланган муносабатларнинг бутун тизими. Вирусли гепатит ҳозирги кунда бутун дунёда кенг тарқалган. Ҳар йили 40 миллионга яқин одам у ёки бу тарзда улар билан боғлиқ сабаблардан вафот этади. Вирусли гепатит билан касалланиш сўнгги йилларда ҳам юқори бўлиб қолмоқда. Айниқса, Марказий Осиё республикаларида юқори. Аҳолининг 15% яшайдиган ушбу минтақанинг улуши вирусли гепатит ҳолатларининг 40% дан ортиғини ташкил етди.

Расмий статистика маълумотларига кўра, бу мамлакатларда рўйхатга вирусли гепатит ҳолларда аксарияти гепатит "А" 85,3-80,3% ини, ва гепатит "Б" фақат 9,2-12,7% ини. Вирусли гепатитнинг умумий касалланишида "Б" вирусли гепатитнинг ўзига хос вазнини тавсифловчи муаллифларнинг маълумотлари қарама-қарши ва 20-80% гача. Ўзбекистонда ҳар йили 35 мингга яқин "Б" вирусли гепатит ҳолати қайд етилади, бу Мдхдаги ўртача кўрсаткичдан қарийб 5 барабар юқори ва бу жараён ҳали пасайиш тенденциясига ега емас. Болалардаги сурункали вирусли жигар касалликлари жуда кенг тарқалган касалликлар қаторига киради. Болаликда сурункали вирусли гепатит ва жигар сиррозининг прогрессив табиати ва ноқулай натижаси иммунитет тизимининг шаклланишининг тўлиқ емаслиги, унга жавоб беришнинг ўзига хос хусусиятлари, касалликнинг кечишини ёмонлаштирадиган вирусли ва бактериал инфекцияларга мойиллиги билан изоҳланади. Н. В. Шуклина (1984) гепатобилиар тизимнинг сурункали яллиғланиш касалликлари бўлган қизларнинг жисмоний ривожланишини ўрганган. Муаллифнинг таъкидлашича, жинсий ривожланиш даври гепатобилиар тизимнинг яллиғланиш касалликлари мавжудлиги билан мураккаблашган қизларда иккиламчи жинсий хусусиятларнинг ривожланмаганлиги, ҳайз даврининг шаклланиши ва табиати бузилган. Иккинчиси гиперполименорея, меноррагия, алгодис менорея ва гипоменструал синдром билан тавсифланган. Худди шу нарса гепатобилиар тизим касалликлари бўлган оналардан туғилган қизларга ҳам тегишли. Маълумки, жинсий стероидлар ва гипофиз гонадотропинларининг тизимли метаболизи жигарда амалга оширилади ва жигар функцияларининг жинсий фарқланиши гепатоцитларда ифодаланган андрогенлар ва эстрогенлар рецепторлари орқали амалга оширилади. Жинсий фарқланишнинг асосий босқичлари препубесцент даврда содир бўлади ва жинсий ва соматик ривожланиш тугаши билан жигарнинг асосий метаболик функциялари жинсга қараб белгиланади.

Вирусли гепатит ҳозирги вақтда тизимли вирусли инфекция сифатида таърифланади, унда жигар яллиғланиши унинг клиник, биокимёвий, иммунологик ва морфологик кўринишларига асосланади. Ҳозирги босқичда вирусли гепатитнинг патогенези концепциянинг вирусли-иммуноген назарияси нуқтаи назаридан кўриб чиқилади, унга кўра курснинг оғирлиги ва с иммунитет жавобининг хусусиятлари билан белгиланади. Шу билан бирга, вируснинг ўзи ситопатоген таъсирга ега эмас ва жигар паренхимасининг турли даражадаги шикастланиши қўнғироқ қилувчи таъсирга боғлиқ. Шу билан бирга, гепатоцитларнинг ситолизи патоген вируснинг еллимиграциясини таъминлайди. Бу вирусли гепатитни "Б" ни патологияси иммунитет бузилишидан келиб чиқадиган касалликларга боғлаш имконини берди. Баъзи муаллифлар вирусли гепатит "Б" ва отоиммун касалликлар ўртасида ўхшашликларни келтириб чиқариши бежиз эмас ва бу касалликлар аёлларда кўпроқ учрайди. Кўп сонли муаллифлар юқумли касалликка чалинган қизларда ҳайз кўриш функцияси бузилишининг сезиларли частотасига еътибор қаратдилар. 12 ёшдан 16 ёшгача бўлган қизларнинг кенг қамровли тадқиқотлари шуни кўрсатдики, юқори юқумли индекс жинсий ривожланиш тезлигини 2-3 йилга кечиктирди. Юқумли жараённинг тухумдонларнинг функционал морфологияси ва функциясига таъсирини ўрганиш, Ю.А. Гуркин (1979) қуйидаги хулосага келди: тухумдонлар шикастланишининг табиати деярли юқумли жараён турига боғлиқ эмас ва интоксикациянинг оғирлигига кўп боғлиқ эмас. Касалликнинг давомийлиги омили муҳимроқ бўлиб чиқди. Муаллиф боланинг интраутерин ривожланиш шароитларига катта аҳамият беради. Ҳозирги вақтда болаларда вирусли гепатитдаги гормонал касалликларни ўрганишга кам еътибор берилмоқда, аммо муаммонинг ушбу жиҳатини ривожлантириш учун жуда кўп сабаблар мавжуд.

Андрогенлар гипоталамуснинг жинсий фарқланишида муҳим рол ўйнайди. Туғилган пайдан бошлаб гипоталамуснинг преоптик минтақаси фарқланмайди ва аёл ва еркак организмларда гонадотропинларни циклик чиқаришга қодир. Андрогенларнинг чиқарилиши бу ҳудудни тўсиб қўяди ва келажакда фақат ЛҲ нинг тоник секрециясига олиб келади. Муаллифларнинг фикрига кўра, андрогенларнинг таъсири учун танқидий давр (ва шунга мос равишда ЛҲ чиқарилишининг табиатини аниқлаш учун) гипоталамус-гипофиз тизимининг етуклик даражаси билан белгиланади. Олд гипоталамуснинг тузилмалари учун бу 11-12 ёш. Сурункали жигар касалликлари бўлган беморларда патологик ўзгарган жигарда гормонлар алмашинувининг ўзгариши туфайли юзага келадиган эндокрин тизимнинг шикастланиши алоҳида клиник аҳамиятга ега. Жигар естрогенларнинг таъсири учун асосий мақсадли органлардан биридир. Еркаклар ва аёлларда гепатоцитлар юзасида эстроген рецепторлари топилган.

Репродуктив функциянинг барча имкониятлари охиригача фақат ҳомиладорлик ва лактация динамикасида аниқланади. Ҳомиладорликдан олдин ва ҳомиладорлик даврида сурункали гепатит билан касалланган оналардан туғилган болаларнинг иммунитет ва бошқа тизимларига салбий таъсир кўрсатилди. Дунёнинг турли минтақаларида, шу жумладан Ўзбекистонда вирусли гепатит билан касалланиш даражаси юқори ва ривожланиш тенденциясига ега. Вирусли гепатит "Б" ўсмир қизлар ҳаётининг турли даврларига ўтказилганда муаммо айниқса долзарб бўлиб қолади. Репродуктив ёшдаги беморларда унинг баъзи жиҳатлари аллақачон ўрганилган.

Бироқ, биз учун мавжуд бўлган адабиётларда репродуктив функцияни шакллантиришнинг ўзига хос хусусиятлари ва уларнинг "Б" вирусли гепатитига учраган ўспиринларда ҳомиладорлик ва лактация даврига таъсири ҳақида саволлар кам тушунилган.

Адабиётлар рўйхати:

1. Абдуллаев Н. Н., Каримов Ҳ. Я. Гепатотроп заҳарлар билан заҳарланишда жигар / / Тошкент, 1978 йил.
2. Авлод С. ва бошқ. Сунъий озиклантириш ва наслнинг ривожланиш хусусиятлари ва туғруқдан кейинги онтогенезда буйрак усти безларининг шаклланиши, 2020 йил.
3. Амбалов Ю.М. вирусли гепатит: хаёлий бўлмаган ҳикоялар / Ю.М. Амбалов. Ед. 2нд, ед. ва қўшинг. Rostov н/а, 2015.
4. Белик С. N. sport фаолиятининг қизларнинг репродуктив саломатлигига таъсири / С. N. Белик, И. V. Подгорний, Ю. V. Мозҳинская / / Сис Сосиоспҳере конференциялари тўпламлари, 2014. Но. 33.
5. Бугаевский К. А. ҳайз даврнинг бузилиши, гиперандрогенизм ва sport / К. А. Бугаевский // шимолда мослашиш ва sport фаолиятининг тиббий-физиологик асослари: Бутунроссия халқаро илмий-амалий конференциясининг илмий ишлари материаллари тўплами (6 йил 9-2015 октябр). Сйктйвкар, 2015.
6. Жабраилова М. В. adrenal кортексинг конженитал гиперплазияси бўлган қизларнинг репродуктив тизимининг ҳолати: тиббиёт фанлари номзоди диссертациясининг реферати. М., 2014.
7. Зуфаров К. А., Тухтаев К. Р., Хасанов Б. В. ҳомиладорлик ва лактация динамикасида иммунокомпетент кўкрак хужайраларининг миқдорий ва ултраструктуравий хусусиятлари // морфология, 2003.
8. Нажи Л. А., Алиева Е. М., Афандиева А. Г. иккиламчи жинсий хусусиятларнинг ривожланиш хусусиятлари ва балоғат динамикасида қизларнинг ҳайз кўриш функциясини шакллантириш. Сағламлйг Журнали (Боку), 2010 Йил;